

<https://doi.org/10.62837/2024.9.279>

AYNURA KHANLAROVA SHOHRAT

PhD student at Azerbaijan University of Languages

Lecturer at Sumgait State University

aynure.kh@gmail.com

Orcid ID-0000-0002-3696-697X

SOME ASPECTS OF THE USAGE OF PHRASEOLOGICAL TRANSFORMATION

Keywords: phraseological units, phraseological transformation, phraseological modification, analytical transformation, semantic transformation, semantic change

Ключевые слова: фразеологизмы, фразеологическая трансформация, фразеологическая модификация, аналитическая трансформация, семантическая трансформация, семантическое изменение

Açar sözlər: frazeoloji vahidlər, frazeoloji transformasiya, frazeoloji modifikasiya, analitik transformasiya, semantik transformasiya, semantik dəyişmə

Abstract. The usage of phraseological units as means of description in works of art has become widespread. These compounds, which are not divided into structure and meaning, add vitality, emotion, richness and most importantly, a new color to both oral and written speech. It is natural that the extensive usage of phraseological units, at the right moments, certainly makes the work of art more thought-provoking and interesting for the reader. The ability to use phraseological units correctly also reflects the innovative qualities of the writer and the artist, and in this way the author conveys his feelings and thoughts to the reader in an individual way, resulting in a very beautiful, different and equally interesting communication between writer and reader and we can say that the correct usage of phraseological units is the clearest evidence of both the writer's ability to effectively use the means of artistic influence, as well as the emergence of interesting communication competence between the author and the reader.

In the studies of foreign linguists, there are a number of terms that can express the concept of a phraseological unit. Thus, although Western linguists, especially English and American researchers, use the term "word combination" or "idiom", Russian linguists and those who benefited from their work used the term "phraseme" or "phraseological unit". Phraseological units are used both in artistic, journalistic and other styles. Phraseological units have a special role in the written form of the literary language, mainly in works written in an artistic style. In the hands of great writers and poets, phraseological units are one of the main means of individualizing and typifying the speech of this or that character. The usage of phraseological units in the language can be divided into two groups:

- 1) using the phraseological unit without making any changes
- 2) using the phraseological unit with certain changes

For the purpose of making speech more vivid and effective, the author can use the phraseological unit without changing its components. All occasional changes in the form and meaning of phraseological units without breaking their completeness and integrity are called transformation of phraseological units. The concept of transformation of phraseological units implies transformations of phraseological units by the author. Usually, the transformation of phraseological units is done with a certain purpose, and the purpose is related to obtaining the necessary effect. This is the author's transformation of phraseological units into an individual form.

Thus, these changed, modified, in other words, improvised language units also reflect the product of folk wisdom in the whole context, and become the reason for the formation of deep traces in the memory of the reader and listener. This method of inikas is a reliable evidence for the uniqueness of the stylistic way of thinking, and it is distinguished by its ability to penetrate the color of the image object, and its emotional and psychological subtleties. Phraseological combinations that are usually used ready-made in the language can become the figurative carrier or leitmotif of the artistic content depending on the author's ability to use words. Ideomatic expressions, actualized on the basis of the author's superior creative ability, strengthen associations between thoughts within a whole context, where the author seems to make the phraseological unit his own.

The vast majority of linguists divide all contextual modifications of phraseological units into two groups - semantic and structural-semantic. When the word game (phraseological pun) and extended phraseological metaphor (extended phraseological metaphor), which are related to semantic modifications, do not change in the form of phraseological units, that is, their structure, and because the implemented modifications affect the phraseological unit only from the semantic aspect, they apply to semantic modifications. In the structural-semantic type of contextual modifications of phraseological units, changes occur in both the structure and meaning of phraseological units.

Linguists such as N.M. Shansky, A. M. Melerovich, V. M. Mokienko, A. Langlotz, H. Burger played a great role in creating numerous classifications related to the transformation of phraseology. E.M. Bebchuk divided all forms of transformations into two parts - analytical and non-analytical (related to semantics and meaning). There are the following types of transformation of phraseologisms:

1. semantic transformation
2. lexical transformation
3. syntactic transformation
4. morphological transformation
5. word-forming transformation

Linguists approach the changes in the internal structure of a phraseological unit under the influence of spoken language in different ways. According to some, these changes lead to variants of phraseological units, and according to others, synonymic enrichment [6, p.110]. In essence, while the variant does not require a semantic

change, the fact that the replacement of one or another component leads to a greater or lesser degree of meaning connotation difference in the general semantic capacity already allows the transition to the case of synonymy to be detected. A.V. Kunin, who came from the position of the impossibility of the variants of the same idiom not having any common lexical invariant, showed that in many cases the identity of phraseological units is clearly violated and a number of (phraseological) compositions should be considered as phraseological synonyms [4, p.7].

Here are selected parts of George Orwell's story "1984" where phraseological units are used, and the translation in Azerbaijani language corresponding to each part is noted: 1) He sat back. A sense of complete helplessness had descended upon him. To begin with, he did not know with any certainty that this was 1984. It must be round about that date, since he was fairly sure that his age was thirty-nine, and he believed that he had been born in 1944 or 1945; but it was never possible nowadays to pin down any date within a year or two [2, p.10].

Stulun arxasına söykəndi. Bütün varlığına tam bir köməksizlik hissi hakim kəsilmişdi. İlk növbədə, indi həqiqətən də 1984-cü il olub-olmadığını bilmirdi. Hər halda, buna yaxın tarix idi, çünki özünün 39 yaşı olduğuna əmindir. Deməli, ya 1944, ya da 1945-ci ildə doğulmuşdu. Amma indi bir-iki il yanlışığa yol vermədən hər hansı tarixi müəyyənləşdirmək müşkülə çevrilmişdi. [3, p.135].

PhrV to descend on/upon sb/sth- to visit sb/sth in large numbers, sometimes unexpectedly (Hakim kəsilmək-təsir altına almaq) [5, p.339].

PhrV to pin sth down - to explain or understand sth.exactly

2) But this particular girl gave him the impression of being more dangerous than most. Once when they passed in the corridor she gave him a quick sidelong glance which seemed to pierce right into him and for a moment had filled him with black terror. The idea had even crossed his mind that she might be an agent of the Thought Police. That, it was true, was very unlikely. Still, he continued to feel a peculiar uneasiness, which had fear mixed up in it as well as hostility, whenever she was anywhere near him [2, p.14].

Bu qız isə ona başqalarından da təhlükəli görünürdü. Bir dəfə təsadüfən dəhlizdə rastlaşarkən, sanki daxilinə nüfuz etmək istəyirmiş kimi, yanakı nəzərlərlə Uinstononun elə diqqətlə baxmışdı ki, bir anlıq canına qorxu düşmüşdü. Beynindən qızın Fikir Polisinin agent olması fikri keçmişdi. Əslində, ehtimalının həqiqətə qətiyyənlə uyğun gəlmədiyini özü də bilirdi. Lakin yenə də hər dəfə qızı yaxınlığında görəndə qorxu və düşmənçilik qarışıq qəribə hisslər keçirirdi [3, p.136].

IDM be/get mixed up in sth- to be/ become involved in sth, especially sth illegal or dishonest
[5 ,s.817].

IDM cross your mind- to come into your mind beynindən keçmək-. [5, p.300].

3) Already! He sat as still as a mouse, in the futile hope that whoever it was might go away after a single attempt. But no, the knocking was repeated. The worst

thing of all would be to delay. His heart was thumping like a drum, but his face, from long habit, was probably expressionless. He got up and moved heavily towards the door [2, p.25].

Deməli, gəldilər! Siçan kimi nəfəsini içinə çəkib gözləyirdi. İlk cəhddən sonra qapı açılmasa çıxıb gedəcəklərinə zəif də olsa ümid bəsləyirdi.. Yox, qapıya vurulan zərbələr təkrarlanmağa başladı. Belə vəziyyətdə ən axmaq hərəkət ləngiməkdir. Ürəyi təbil kimi şiddətlə döyünürdü.

Üzünün ifadəsi isə uzun illərin təcrübəsi nəticəsində dəyişməz qalmışdı. Uinston ayağa qalxdı, ağır addımlarla qapıya yaxınlaşdı. [3, p.141].

4) The diary would be reduced to ashes and himself to vapour. Only the Thought Police would read what he had written, before they wiped it out of existence and out of memory.

Gündəliyini külə, özünü isə buxara çevirəcəklər. Özünü yaddaşlardan həmişəlik silməmişdən əvvəl isə, bu gündəliyi yalnız Fikir Polisi oxuyacaq.

PhrV to wipe sb/sth out- to destroy or remove sb/sth completely [5]

5) Curiously, the chiming of the hour seemed to have put new heart into him. He was a lonely ghost uttering a truth that nobody would ever hear. But so long as he uttered it, in some obscure way the continuity was not broken. It was not by making yourself heard but by staying sane that you carried on the human heritage [2, p. 34].

Qərribə olsa da, saat zənginin səsi cəsarətini yenidən özünə qaytardı. O, həqiqət haqqında car çəkən, amma səsini heç kəsin eşitmədiyi tənha həyulə idi. Hətta belə olsa da, sözlərini dediyi, yazdığı müddətdə dünyada hansı prosesinsə arası kəsilməyəcəkdi. Sözünü heç kimə eşitdirə bilmirsən, amma ən azı normal insan kimi qalırsan, bəşər nəslinin irsini yaşadırsan, qoruyursan. [3, p.145].

PhrV put sth into sth- to spend a lot of time or make a lot of effort doing sth [5, p.1032]

6) Or to bang his head against the wall, to kick over the table, and hurl the inkpot through the window—to do any violent or noisy or painful thing that might black out the memory that was tormenting him [2, p.81].

*O da mümkün olmasa, başını divara vurmaq, stulu təpikləyib aşırmaq, mürəkkəb qabını pəncərəyə çırpmaq istəyirdi. Səs-küyün, dəliliyin, ağrının köməyi ilə ürəyini parçalayan xatirələri qovub uzaqlaşdırmağa çalışırdı. **Phr V To black out-** to lose consciousness for a short time [5]*

As noted by H. Bayramov, in the variation of phraseological units, replacing components with their own lexical variants, changing the structure, and even changing the phraseology itself is considered common. However, replacing one component with its lexical variant in phraseology does not harm other components [1, p.81].

We must definitely mention one point that working with a work rich in phraseological units enriches the inner world of the reader, reminds him of the phraseological units in his memory, and most interestingly, he frees his personal

speech from simplicity by searching for and investigating phraseological units unknown to him. and he discovers for himself the way to express his thoughts in a more lively, emotional, effective and laconic manner.

LITERATURE

1. Bayramov H.A. Azərbaycan dili frazeologiyasının əsasları. Bakı: Maarif, 1978, 176 s.
2. George Orwell. The Novel "Ninety eighty-four". Published in Australia ,393 p.
3. Çağdaş dünya ədəbiyyatı. Bədii nəsr. Romanlar. Povestlər. Ədəbi-poetik, kulturoloji-kreativ tərcümə e-Antologiyası. Dördüncü buraxılış - IV cild. İkinci kitab. Bakı: 2013, 656s.
4. Кунин А.В. За дальнейшее укрепление позиций фразеологии как лингвистической дисциплины // Вопросы фразеологии: Тр. СамГУ им. А. Навои, Самарканд, 1972, Вып. 219, Ч. I., с. 3-17
5. Oxford advanced learner's dictionary. Oxford University press: 2005, 1539 p.
6. Vəliyeva N.Ç. Müxtəlif sistemli dillərdə nitq və təfəkkür felləri ilə formalaşan frazeoloji vahidlər. Bakı: 1999, 103 s
7. Vəliyeva N.Ç. Azərbaycanca-İngiliscə-rusca frazeoloji lüğət. Bakı: 2006, 856 s.

Aynurə Xanlarova Şöhrət

Frazeoloji transformasiyanın istifadəsinin bəzi aspektləri

Xülasə. Frazeoloji vahidlərin təsvir vasitələri kimi bədii əsərlərdə işlədilməsi geniş vüsət almışdır. Quruluşca və mənacə parçalanmayan bu birləşmələr həm şifahi, həm də yazılı nitqə canlılıq, emosionallıq, zənginlik və ən önəmlisi yeni bir kolorit qatmış olur. Təbii bir haldır ki, frazeoloji vahidlərdən geniş şəkildə, doğru məqamlarda istifadə əlbəttə ki, bədii əsəri oxucu üçün daha düşündürücü və maraqlı edir. Frazeoloji vahidlərdən düzgün istifadə edə bilmək həm də yazıçı və sənətkarın novatorluq keyfiyyətlərindən xəbər verir və müəllif bu yolla öz duyğu və düşüncələrini individual bir tərzdə oxucuya çatdırmış olur və nəticə etibarı ilə yazıçı və oxucu arasında çox gözəl, fərqli və bir o qədər də maraqlı kommunikasiya baş verir və belə qeyd edə bilərik ki, frazeoloji vahidlərdən düzgün istifadə həm yazıçının bədii təsir vasitələrindən effektiv istifadə edə bilmək bacarığının, həm də müəllif və oxucu arasında maraqlı kommunikasiya kompetensiyasının yaranmasının ən bariz sübutudur.

АЙНУРА ХАНЛАРОВА ШОХРАТ

**НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ
ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ
РЕЗЮМЕ**

Широкое распространение получило использование фразеологизмов как средств описания в художественных произведениях. Эти не распадающиеся по структуре и смыслу сочетания придают живость, эмоциональность, насыщенность и, главное, новый колорит как устной, так и письменной речи. Естественно, что широкое и в нужные моменты использование фразеологизмов, безусловно, делает литературное произведение более продуманным и интересным для читателя. Умение правильно употреблять фразеологизмы также свидетельствует о новаторских качествах писателя и художника, и таким образом автор индивидуально передает читателю свои чувства и мысли, и в результате получается очень красивое, разное и не менее интересное произведение. общение происходит между писателем и читателем, и можно отметить, что правильное употребление фразеологизмов является ярчайшим доказательством как способности писателя эффективно использовать средства художественного воздействия, так и возникновения интересной коммуникативной компетентности между автором и читателем. читатель.

Rəyçi: Prof. Nigar Vəliyeva